

Mela Muter, en carn i ossos

El Museu d'Art de Girona i Les Bernardes de Salt revaloren l'obra de la pintora polonesa més enllà de la mitologia que va propiciar el seu pas per Catalunya

Glòria Bosch i Susanna Portell han impulsat, a més, l'edició de les cartes amb Rilke i Lefebvre

Deu haver-hi poques artistes amb una mitologia tan agegantada i una bibliografia en comparació tan breu com Mela Muter (Varsòvia, 1876-París, 1967). Artur Tanikowski, el comissari polonès de l'exposició que ara li dedica el Museu d'Art de Girona, comentava que al seu país no s'ha prestat a penes cap atenció a la seva compatriota des de fa mig segle pel cap baix, informació que confirmen unes fotografies reproduïdes en el catàleg que posen en evidència l'estat catastròfic en què es trobava el taller de l'artista a la seva mort. A Girona, en canvi, no se l'ha oblidada mai. La construcció llegendària de la seva vinguda a la ciutat va començar tan aviat com la mateixa primavera de 1914 en què va passar dos mesos pintant pel barri vell, confraternitzant amb els nostres bohemis del cafè Norat, passejant per la Devesa amb un gos enorme i tremendament sensible als renecs (segons l'anècdota recollida de segona o tercera mà per Josep M. de Sucre), o festejant amb el gairebé impúber Pere Farró pel mercat d'Amer (d'acord amb un altre rumor mai confirmat). Mentre la veia allunyar-se cap a l'estació per tornar-se'n a París, l'arquitecte Rafael Masó, que li havia obert les portes d'Athenea perquè hi celebrés una de les exposicions més recordades de la història de Girona, ja va escriure al diari una lloança ditiràmica que més o menys equiparava l'artista amb una aparició sobrenatural. El 1917, dos dels seus admiradors més entusiastes, Xavier Monsalvatje i Joaquim Pla, van dedicar-li un capítol delicadament poètic del seu Terra de gestes i de beutat, tan engegats per l'accent cosmopolita i el vestuari sedós de la dolça polonesa, que es van oblidar de la majoria dels volenterosos artistes que bregaven aquí vagament patrocinats per la capella noucentista local (inclòs l'enamoradís Pere Farró), i de fer ni tan sols esment del pobre Fidel Aguilar, que tant havien estimat i que se'ls acabava de morir aquell mateix any.

Amb Mela Muter trontollava tot un sistema de valors, ben mirat, però els pròcers gironins, com havien fet ja el 1911 els Xènius, Folch i Torres, Junoy i companyia durant la presentació de la pintora a les galeries Dalmau de Barcelona, van preferir mirar, almenys momentàniament, cap a una altra banda, cap a l'encant de la moda que venia de París, cap a la nota melangiosa i exòtica dels expatriats de l'Est, cap a la sofisticació de saló d'una certa intel·lectualitat refinada i cosmopolita. Costa d'entendre, ben mirat, que el mateix any que l'oficialitat noucentista exalçava la pintura de Joaquim Sunyer com el model a seguir caigués rendida als peus d'una obra que n'era als antípodes, fosca, densa, dramàtica, fins i tot depriment. Mela Muter arrossegava amb ella en certa manera aquells aires del nord que esgarriaven la postal mediterrània, però a ningú va semblar saber-li greu. Ni una reprovació, ni una objecció, cap reticència aparentment, i menys encara quan es va guanyar el cor del catalanisme militant amb aquell famós "perdonin: no soc russa, jo, sinó filla de Polònia, una nació sense Estat". De Mela Muter els agradava tot, fins i tot el barret que duia.

Aquesta fascinació incondicional ha perdurat una colla d'anys, ben bé fins al 1994, quan l'Ajuntament de Girona va dedicar-li una exposició monogràfica a les Sales Municipals. Era el primer treball que abordava amb criteris científics la repercussió que havia tingut la pintora a Catalunya i, sobretot, apuntava un recorregut que escapava del marc mitològic en què l'havíem fossilitzat. Va ser llavors que, gràcies a la recerca de Mercè Doñate, vam saber que havia estat amiga de Rilke, i que durant la seva estada a Girona, que evocava amb gran detall en unes

memòries que tot just descobriem, havia confraternitzat amb el fantàstic Manolo Hugué, que devia regalar-li la felicitat que en aquells moments de crisi matrimonial tant li faltava. S'obria una finestra captivadora, però era encara una obertura petita, un indici del tresor que se'ns havia escapat, embadalits com estàvem amb la llegenda vaporosa.

Ha calgut que passessin quasi 25 anys més, però aquí la tenim, en una doble exposició al Museu d'Art de Girona i Les Bernardes de Salt que ens la retorna sencera, en cos i esperit, més humana i complexa que mai. L'amplitud d'obres que s'ha aconseguit reunir, gairebé totes datades dels anys en què la seva influència a Catalunya va ser més intensa, i el laboriós treball d'investigació que han afrontat tant a Catalunya com a Polònia les comissàries, Susanna Portell i Glòria Bosch, en estreta complicitat amb Artur Tanikowski, dona el relleu que pertoca a un retrat fins ara inexplicablement pla. Una personalitat com la de Mela Muter mereixia aquest aprofundiment que supera de molt l'àmbit provincial, però era això o res, tal com va remarcar la directora del museu gironí, Carme Clusellas, en vista de la indecisió del MNAC per tirar endavant una proposta que feia més de dos anys que tenia guardada en un calaix. De París a Girona. Mela Muter i els artistes polonesos a Catalunya aspira a dir l'última paraula sobre aquesta pintora exquisida i el seu entorn cultural, però no hi ha cap dubte que aporta una documentació extraordinària per estirar fils temptadors. Per exemple, les afinitats entre els artistes polonesos i catalans que va propiciar l'exposició organitzada pel marxant Dalmau el 1912 i que pot resseguir-se també a París, on les relacions entre les dues comunitats eren més estretes del que potser s'ha conjeurat fins ara. Tanikowski es va referir en la presentació a una hipotètica exposició conjunta de Manolo i Elie Nadelman el 1911 a Barcelona, de la qual, però, no es té cap altra notícia que la que figura, sense més detalls, en un llibre sobre l'escultor polonès editat a Nova York. Més certs són, en canvi, els contactes d'Enric Casanovas amb un tal Krainski, amb qui hauria compartit taller i que probablement va animar-lo a viatjar el 1911 a Polònia. I no és pas menys revelador, però sí més misteriós, l'aire de família que respiren les peces de Nadelman i les del jove Fidel Aguilar, que va fer botar d'emoció Tanikowski a la seva arribada a Girona.

Algunes de les troballes més engrescadores les ha brindat la recerca minuciosa a l'arxiu de la biblioteca de la universitat Nicolaus Copernicus de Torun, que conserva el fons personal de Mela Muter. Aquí hi ha les memòries inèdites de l'artista, redactades en la vellesa, les seves notes de treball, els retalls de premsa que guardava, l'àlbum de fotografies familiars i la seva correspondència amb el poeta Rainer Maria Rilke i amb la seva parella des del 1917, el militant comunista Raymond Lefebvre. La vessant compromesa que aflorava en els seus quadres, amb una acusada sensibilitat per prestar atenció als més febles, als marginats i els oprimits, es reforça a la llum d'aquests papers privats, en què es perfila un ideari estètic (i polític) que va madurar al dictat dels revessos del destí. Expatriada, jueva, dona en un món d'homes, pacifista en temps de guerra, separada del marit i havent de fer front en poc temps a la mort del fill i a la del seu amant en circumstàncies poc clares (Lefebvre va desaparèixer en un naufragi quan tornava de Moscou), Mela Muter esquerda el tòpic de l'estrangera delicada que ha propagat una certa interpretació dels paisatges de la Bretanya i dels retrats carnosos amb què va fixar el seu cercle d'escollides amistats. Devia ser, al contrari, d'una fortalesa fora del comú per perdre-ho tot, una vegada i una altra, i seguir lleial als seus principis de justícia social, fins al punt de llegir el poc que li quedava en morir a una societat benèfica dedicada als infants. Al Museu d'Art n'hi ha una prova que fa estremir: l'extraordinari País trist, recosit després que la pintora l'hagués sacrificat partint-lo en dos per proveir-se d'unes teles que no tenia mitjans per comprar. Però per comprendre el seu pensament més íntim és indispensable desplaçar-se fins a Les Bernardes de Salt, on l'exposició Llibertats perdudes ressegueix la seva relació amb Rilke i Lefebvre per mitjà de les cartes que van intercanviar i de les seves col·laboracions a la revista d'esquerres Clarté, als anys vint. El muntatge és tan senzill com commovedor, però el més extraordinari és que des d'una institució modesta s'hagi impulsat l'edició de dos llibres que estiren el fil d'aquestes dues amistats tan importants en la vida de Mela Muter. El primer, Cartes a la tardor de la vida, que documenta la complicitat amb Rilke, ja ha sortit d'impremta, i el mes que ve ho farà el que desvela la correspondència amb Lefebvre. Ningú hauria de cometre la impertinència de continuar refiant-ho tot al mite.

Publicat a:

-El Punt Avui. Girona 13-01-2019, Pàgina 46

Font del document: <http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1534663-mela-muter-en-carn-i-ossos.html>